

LUBOMÍR VILIAM PRIKRYL*

K 300. VÝROČIU NARODENIA J. G. BUCHHOLTZA

Lubomír Viliam Prikryl: To the 300th Anniversary of J. G. Buchholtz's Birth. *Geogr. Čas.*, 40, 1988, 4; 31 refs.

The 300th anniversary of birth of the prominent sub-Tatran natural scientist Johann Georg Buchholtz (1688—1737) falls on this year. Buchholtz was a distinguished associate of the Slovak polyhistor Matej Bel. He explored the nature of the Liptov, Orava and Spiš lands, but above all the Tatra Mountains. He was the first scientific speleologist in Slovakia. As the first he also made attempts with measuring the altitudes. The international organization UNESCO has included this Buchholtz's anniversary into the world's anniversaries for 1988.

V roku 1984 sme si pripomenuli 300. výročie narodenia významného slovenského polyhistora, geografa a historika Mateja Bela (1684—1749). Na tento rok zas pripadá 300. výročie narodenia Johana Georga Buchholtza, jedného z jeho najvýznamnejších spolupracovníkov.

J. G. Buchholtz sa narodil 3. novembra 1688 v Kežmarku, kde bol v tom čase jeho otec, Georg Buchholtz (11643—1724), rodák zo Sabinova, nemeckým a slovenským evanjelickým diakonom. Už v rodine získal J. G. Buchholtz prírodovedecké zameranie. Jeho otec bol v tom čase jedným z najlepších znalcov Tatier a keďže bol často prenasledovaný, Tatry sa často stávali jeho úkrytom. Bol aj autorom významného opisu Tatier v nemčine, ktorý M. Bel použil pri vypracúvaní svojho opisu Liptova. V roku 1725 tento opis, preložený do latinčiny — *Montium Carpathicorum comitatus Scepusiensis discriptio aucta et illustrata* — publikoval kežmarský lekár Daniel Fischer (1695—1746) vo vratslavskej ročenke *Sammlung von Natur- und Medicin- wie auch hierzu gehoerigen Kunst- und Literatur-Geschichte*. V roku 1774 vyšla aj štúdia G. Buchholtza o jeho výstupe na Slavkovský štít, ktorý uskutočnil roku 1664. Opis Tatier od G. Buchholtza bolo dielo koncipované na vedeckej úrovni. Nešlo v ňom iba o obyčajné vyratúvanie jednotlivých javov. Bol prvým, čo už spomínal výškové vegetačné pásma, pričom ich rozdeľoval do štyroch skupín — najnižšie, kde sa mieša krovie s lesmi, druhé, kde les tvoria hrubé

* RNDr. Lubomír Viliam Prikryl, CSc., Geografický ústav CGV SAV, Obrancov mieru 49, 814 73 Bratislava.

stromy a v ktorom sú už aj skaliská, tretie s kosodrevinou a napokon štvrté — skalný a snežný stupeň. Podrobne opísal južnú úboč Tatier, ich severnú stranu len útržkovite [4, 8, 12, 13, 15, 21, 27, 30, 31].

Po absolvovaní stredných škôl — evanjelického lýcea v Kežmarku a evanjelického gymnázia v Rožňave — odišiel J. G. Buchholtz roku 1708 študovať na univerzitu v Gdansku. Od roku 1709 však študoval na univerzite v Greifswalde, pretože v Gdansku v tom čase vypukol mor. Po dvojročnom cestovaní po Nemecku študoval na saských univerzitách, napr. v Lipsku a napokon na univerzite vo Wittenbergu. Študoval predovšetkým evanjelickú teológiu, ale aj medicínu a prírodné vedy. V Greifswalde obhajoval dizertáciu z astronómie o konjunkcii Slnka a Merkúra. Svoju prácu založil na výpočtoch o konjunkcii, ku ktorej došlo dňa 7. novembra 1710. Predniesol aj argumentácie proti astrológom, ktorí spájali tento jav s ľudskými osudmi. Buchholtzova dizertácia vyšla aj tlačou [25, 27, 30, 31].

Keď sa J. G. Buchholtz roku 1714 vrátil zo štúdií do vlasti, prijal miesto rektora latinskej artikulárnej školy v Paludzi. M. Bel mu vtedy odporúčal študenta Martina Bohuráda, ktorý neskôr prevzal v Paludzi funkciu rektora. Hneď po príchode začal J. G. Buchholtz študovať Liptov, a to súčasne z viacerých hľadísk. Venoval pozornosť hradom a zámkom (Likava, Liptovský Hrádok), minerálnym prameňom (Boca, Liptovský Ján, Lúčky), ale aj iným, predovšetkým prírodným zaujímavostiam. Podobne študoval, hoci s podstatne menšou intenzitou, aj Oravu a Spiš. Vo výskumoch ho podporoval najmä liptovský podžupan Johann Christoph Khebertisch, ako aj iní liptovskí zemanovia [1, 7, 14, 17, 23, 31].

V prvej polovici 18. storočia ešte aj seriózní vedci verili v existenciu drakov. V predchádzajúcich obdobiach venovali vo svojich dielach drakom celé state takí významní učitelia, ako bol švajčiarsky humanista, zakladateľ opisnej zoológie Conrad Gessner (1516—1565), francúzsky prírodovedec a cestovateľ Pierre Belon (1517—1564), dokonca aj nemecký polyhistor, jezuita Athanas Kircher (1602—1680). Aj u nás sa objavovali správy o drakoch. Levočský kronikár Gaspar Hain písal o drakovi, ktorý vraj v roku 1662 priletel k Štrbe. Prešovský lekár Johann Paterson Hain písal roku 1672 o kostiach jaskynného medveďa ako o „dračích“ kostiach. Po ňom písal o karpatských „drakoch“ roku 1674 nemecký učenec Heinrich Völlgnad. Aj sám J. G. Buchholtz si do svojho denníka napísal, že roku 1718 videl preletieť draka ponad obec Lazisko. Keďže vtedy považovali za sídla drakov jaskyne, rozhodol sa J. G. Buchholtz pre ich výskum [1, 3, 7, 10, 22, 27, 30].

Už od roku 1714 navštevoval J. G. Buchholtz demänovské jaskyne. Silickú ľadnicu navštívil dokonca ešte roku 1704, ako študent rožňavského gymnázia. Silickú ľadnicu aj opísal, ba načrtnol aj jej pozdĺžny prierez. Pozastavil sa nad jej ľadovým obsahom. Tvrdil, že v lete je v jaskyni mráz, kým v zime je v nej vraj teplo, takže tam vtedy nemrzne. Genézu jaskynného ľadu sa však ešte nesnažil vysvetliť. Voda z tejto jaskyne podľa mienky J. G. Buchholtza vyvierala v lete dve míle odtiaľ z prameňa pri obci Gombasek [16, 23].

M. Bel požiadal roku 1718 J. G. Buchholtza o spoluprácu. Potreboval široký okruh spolupracovníkov pre vypracovanie rozsiahleho vlastivedného historicko-geografického diela o Uhorsku, ktorého prvé štyri zväzky vyšli v rokoch 1735 až 1742 pod názvom *Notitia Hungariae novae historico geographica*. J. G.

Buchholtz odvtedy skutočne robil vedecké výskumy, na základe ktorých vypracúval podklady pre zostavenie Belovho vlastivedného veľdiela. Už vtedy pracoval na opise Liptova — *Descriptio comitatus Uptoviensis*. Dňa 14. februára 1718 napísal M. Belovi obštrny list, v ktorom uviedol prvé výsledky svojich výskumov Liptova. Súčasne ho informoval o svojich prácach na opise Oravy, ako aj o zostavovaní mapového náčrtu územia Oravskej stolice. Navrhol, aby sa takto spracoval aj Spiš. V liste písal aj o kostiach, ktoré nachádzal v demänovských jaskyniach. Už sa síce nestotožňoval s názorom, že ide o zvyšky „drakov“, ale ani ho celkom nezavrhol. Do listu vsunul aj svoj opis Silickej ľadnice [16, 23, 29].

Dňa 14. júla 1719 hľadal J. G. Buchholtz „dračie“ kosti — *draconum ossa* — v demänovskej jaskyni Benikova. V troch listoch informoval o svojich nálezoch rektora evanjelického lýcea v Kežmarku Juraja Bohuša [1687—1772]. Jeden „dračí“ zub poslal aj svojmu priateľovi Pálovi Ujfallusimu do Diviackej Novej Vsi. Dňa 27. júna 1719 začal J. G. Buchholtz pracovať na opise demänovských jaskýň. „Dračie“ kosti aj so vzorkami kvapľov poslal aj D. Fischerovi. Aj M. Bel naliehavo žiadal J. G. Buchholtza, aby mu tiež poslal nejaké „dračie“ kosti [1, 2, 6, 7, 9, 11, 23].

D. Fischer prijal Buchholtzovu zásielku, ale venoval sa predovšetkým štúdiu kvapľov. Snažil sa vysvetliť ich chemickú podstatu a na základe toho sa usiloval vysvetliť ich tvorbu. Jeho chemické vedomosti však boli ešte nedostatočné — vychádzali ešte z alchymie. Prejavilo sa to aj v tom, že D. Fischer používal v texte na označenie chemických substancií alchymické symboly. Predpokladal, že na stavbe a tvorbe kvapľovej hmoty sa zúčastňujú alkohol (*Spiritus*), biela skalica (*Vitriolum album*), zem (*Terra*, *prima materii*), kuchynská soľ (*Sal commune*), síra (*Sulphur*), liadok (*Nitrum commune*), vínny kameň (*Tartarus*), voda (*Aqua*) a vzduch (*Aer*). Chemické a fyzikálne pochody vysvetľoval ešte mechanisticky. Štúdiu o chemickej podstate a tvorbe kvapľovej hmoty napísal D. Fischer roku 1719, tlačou vyšla roku 1722 v ročenke *Acta physico-medica Academiae caesareae Leopoldino-Carolinae naturae curiosorum*. O „dračích“ kostiach a o ich pôvode sa tu však vôbec nezmiňoval [1, 3, 23, 30].

Dňa 3. júla 1719 preskúmal J. G. Buchholtz Demänovskú ľadovú jaskyňu. Na výskum tejto jaskyne prizval aj J. Bohuša, ktorý však neprišiel. Dňa 3. augusta 1719 opäť zavítal do Demänovskej doliny. Spolu s ním išli aj evanjelický farár z Demänovej Curtini, dvaja obyvatelia obce Demänová a traja jeho žiaci. Navštívili jaskyne Benikova, Veľké a Malé Okno a Dvere. Zo všetkých týchto jaskýň J. G. Buchholtz vyhotovil náčrty, ktoré sa však do dnešných čias nezachovali. V septembri 1719 prekresľoval J. G. Buchholtz svoje náčrty jaskýň a kompletovoval ich opisy. Tieto veľmi cenné materiály posielal postupne M. Belovi. Žiaľ aj tieto sú dodnes nezvestné, hoci ich kópie posielal aj svojmu priateľovi J. Mičinskému do Hnúšte. J. G. Buchholtz posielal svoje správy M. Belovi riadnou poštou, jednak aj po voziaroch a známych. Na žiadosť M. Bela cestoval J. G. Buchholtz v marci 1720 za J. Bohušom do Kežmarku, aby tam spolu vyhotovili nákresy „dračích“ kostí. Keď M. Bel dostal tieto kresby, usúdil, že ide o kosti nejakého somára alebo lesnej ľavy. J. G. Buchholtz dokonca jednu kosť „draka“ skompletizoval a poslal do technophylacia — múzea prírodnín — v Drážďanoch. Saský kráľ ho za to odmenil zlatou medailou [1, 7, 11, 23, 26, 28, 30].

Zeman M. Szentiványi z Liptovského Jána, ktorého synovia navštevovali evanjelickú latinskú artikulárnu školu v Paludzi, pozval koncom júna 1720 J. G. Buchholtza na návštevu jaskýň v Jánskej doline. Cestoval dňa 1. júla 1720. Navštívil obe Stanišovské jaskyne. Preskúmal ich a hneď vypracoval aj ich náčrty. Návštevy jaskýň v Jánskej doline sa zúčastnil aj M. Szentiványi, ako aj viacerí zemanovia z Liptovského Jána [1, 2, 20, 23, 31].

V septembri 1720 navštívil J. G. Buchholtz znova jaskyne v Demänovskej doline — Beníkovu, Vyvieranie a Točište (?) [2, 23].

Ešte roku 1719 vypracoval na svoju dobu veľmi kvalitný plán Demänovskej ľadovej jaskyne. Vynikajúci slovenský polytechnik Samuel Mikovíni (1686? —1750) podľa Buchholtzovej kresby vypracoval kvalitnú medirytinu. V roku 1723 vyšla tlačou v diele M. Bela Hungariae antiquae et novae prodromus, ktoré vyšlo v Norimbergu. Mapa — Antra Deminfalvensia in comitatu Liptovien-si — rozmerov 57×31 cm, bola v mierke 1 : 358. Autor na nej zobrazil Demänovskú ľadovú jaskyňu, ktorú označil ako Väčšiu Čiernu (Petrea Cserna seu Negrae Antrum Maius). Okrem toho tu zakreslil aj Menšiu Čiernu jaskyňu (Antrum Cserna Minus). Vtedy ju považovali za samostatnú jaskyňu. Dnes je známa ako súčasť Demänovskej ľadovej jaskyne — Žuffov dóm. Dlhý čas bola neznáma, roku 1909 ju znova objavil Ondrej Žuffa (1882—1963), ktorý bol garbiarom a neskôr továrnikom v Palúdzke. Táto Buchholtzova práca bola prvou publikovanou mapou jaskýň na Slovensku. V tom čase však bola takáto mapa ojedinelá nielen v strednej Európe, ale na celom svete. M. Bel v tomto diele uverejnil aj Buchholtzovu stať o uhorských jaskyniach — De antris et specubus Hungariae. Z demänovských jaskýň tu spomínal autor obe Čierne jaskyne, obe Okná a Dvere. Zmienil sa aj o jaskyniach v Jánskej doline, ba aj o Silickej jaskyni v Turnianskej stolici. Napokon uviedol, že v Uhorsku — v Turci, Gemeri a inde — je viacero ešte nepreskúmaných jaskýň [8, 11, 18, 19, 20, 21, 23, 24, 27, 28, 31]. Ešte aj 22. augusta 1723, keď už nepôsobil v Liptove, preskúmal J. G. Buchholtz jaskyňu Okno v Demänovskej doline. Vtedy ho sprevádzal farár Curtini, D. Fischer a ďalší jeho priatelia [2, 23].

Napokon roku 1725 podnikol J. G. Buchholtz cestu do Gemera. Spolu s gemerským podžupanom Pálom Lányim (1711—1744) navštívil jaskyňu pri Aggteleku. Opis a nákres tejto jaskyne tiež poslal M. Belovi. Pri tejto ceste si J. G. Buchholtz prezrel aj „ľadovú dieru“ na svahu vrchu Duča neďaleko Dobšinej. V roku 1870 objavil mladý inžinier Eugen Ruffini (*1846) cez tento otvor Dobšinskú ľadovú jaskyňu [2, 23, 31].

Po smrti J. Bohuša odišiel J. G. Buchholtz do Kežmarku, kde po ňom v apríli 1723 prevzal funkciu rektora evanjelického lýcea. Zároveň sa stal tamajším slovenským evanjelickým kazateľom. Bol aj vynikajúcim znalcom Tatier. Navštevoval ich ešte ako mladík a už roku 1708 vystúpil na Lomnický štít. Vtedy z roztopašnosti preplával aj ktorési tatranské pleso a do skaly v jeho strede vyrýl svoje meno [17, 23, 27, 30, 31].

Ešte r. 1717 vypracoval J. G. Buchholtz panorámu Tatier. Bol to pohľad na pohorie od Veľkej Lomnice. Panoráma mala titul Prospect eines Theils der Karpathischen Gebirge von der Seite von Lomnitz ohnweit Käyssmarkt. Ostala v rukopise. Nemecky i latinsky bolo na nej pomenovaných 28 tatranských končiarov. Ďalšiu panorámu našich veľhôr vypracoval J. G. Buchholtz roku 1719. Bola väčšia ako predchádzajúca, ale rovnako podrobná. Tlačou vyšla až

roku 1783 v časopise Ungarische Magazin pod názvom Delineatio et nomenclatura montium Carpathicorum. Zachovala sa aj Buchholtzova panoramatická skica Tatier, ktorú vyhotovil okolo roku 1720. Boli to prvé panoramatické pohľady na toto pohorie, ale takmer súčasne vznikli ďalšie dve. Prvú vypracoval roku 1719 vtedajší spolujemiteľ Veľkej Lomnice, Huncoviec a Starej Lesnej Stephan Berzeviczy. Zaznamenal na nej názvy štyridsiatich tatranských objektov. Druhú z týchto panorám vypracoval Anton Schweitzer, ktorý navštívil Tatry spolu s J. G. Buchholtzom. Obe tieto panorámy však ostali v rukopise [7, 8, 17, 25, 27, 31].

V roku 1724, za pôsobenia v Kežmarku, navštívil J. G. Buchholtz Tatry ako sprievodca nemeckého polyhistora, lekára, prírodovedca a cestovateľa Franza Ernsta Brückmanna (1697—1754). Spoločne prešli Kežmarskú dolinu a časť Belianskych Tatier. Okrem toho si prezreli opustené zlaté bane na svahoch Kriváňa. E. E. Brückmann sa venoval najmä štúdiu mineralógie, geológie a botaniky. Osobitne sa zaujímal o technológiu výroby kosodrevinového a limbového oleja, ktoré sa pod názvom „uhorský balzam“ používali ako vyhladávané liečivo. Podobne robil J. G. Buchholtz sprievodcu po Tatrách aj iným zahraničným učencom [7, 8, 17, 25, 27, 31].

V roku 1724 uskutočnil J. G. Buchholtz vychádzku do Tatier so svojimi študentmi. Spoločne s asi dvadsiatimi študentmi a niekoľkými kežmarskými mešťanmi vyšli na koňoch ku Kežmarskému Zelenému plesu, kde si vybudovali niekoľko provizórnych kolíb na prenocovanie. Odtiaľ vystúpili na hrebeň Belianskych Tatier a navštívili dolinu Predné Medodoly. Poznatky z tejto cesty opísal J. G. Buchholtz v príspevku Relatio de itinere anno 1724 medio mense Julio in montes Carpathicos institute. Uverejnil ho vo v Bratislavskej ročenke Sammlung von Natur- und Medicin- wie auch hiezu gehöerigen Kunst- und Literatur-Geschichte [5, 8, 17, 27, 30]. Ďalšiu podobnú vychádzku zorganizoval J. G. Buchholtz roku 1726. Aj tentokrát bola ich cieľom oblasť Kežmarského Zeleného plesa a účastníci výletu došli až k záveru Kežmarskej doliny. V tej istej ročenke uverejnil neskôr J. G. Buchholtz článok Dreytägige Carpathische Gebürg-Reise, v ktorom uviedol zážitky a poznatky z tejto cesty [8, 27, 30].

V roku 1725 robil J. G. Buchholtz v Tatrách prvé pokusy s výškovými meraniami. Žiaľ, výsledky tejto jeho činnosti sa nezachovali [8]. Významná bola aj jeho práca o limbovom oleji [30].

V Tatrách sa J. G. Buchholtz zaoberal štúdiom orografie a hydrografie, ale sledoval aj vegetačný kryt pohoria. Zo zoológie študoval predovšetkým výskyt lososov a sťahovanie lastovičiek. Osobitnú pozornosť venoval veterným pomerom. V roku 1726 vyšla vo v Bratislavskom časopise Neue Breslauer Sammlung jeho štúdia Ueber die Winde, welche auf dem Gipfel der Karpathen wehen [8, 17, 30]. Počas svojho pôsobenia v Kežmarku robil aj výskumy jas-kyň pri Haligovciach a v Belianskych Tatrách [6], písal však aj o iných prírodných javoch. Opísal zemetrasenie, ktoré postihlo oblasť Spiša roku 1724. Zaoberal sa bleskami, rozličnými meteorologickými javmi, minerálnymi vodami v Liptove a vo Vyšných Ružbachoch, baňami na zlato v Jarabej. Venoval sa však aj témam z oblasti medicíny [30].

J. G. Buchholtz zomrel v Kežmarku 3. augusta 1737 [30].

Vynikajúcim dokladom o vedeckej činnosti J. G. Buchholtza je jeho denník, ktorý si písal od roku 1709 až do roku 1737. Rozsiahly dvojväzkový ruko-

pisný denník — Itinerarium seu Diarium — bol dlho nezvestný. Nedávno ho objavili v archíve bývalého malohontianskeho seniorátu, a teraz je uložený v literárnom archíve Matice slovenskej v Martine [7, 8, 27].

Ako pedagóg J. G. Buchholtz výrazne ovplyvnil úroveň vyučovania na evanjelickom lýceu v Kežmarku. Šíril prírodovedecké poznatky, hoci často v rozpore s platným rozsahom vyučovania.

Buchholtzove vedecké práce sa stali známe v Uhorsku i v zahraničí a získali mu uznanie odborných kruhov. M. Bel i D. Fischer sa pokúsili nezávisle od seba založiť v Uhorsku učeníu spoločnosť. Obaja ráтали aj s jeho členstvom. Približne roku 1725 dokonca prijali J. G. Buchholtza za člena nemeckej prírodovedeckej spoločnosti Academia Leopoldino-Carolina nature curiosorum. V jej ročenkách vyšla aj jeho štúdia o demánovských jaskyniach. Stalo sa tak vraj bez jeho súhlasu a podľa M. Bela to „zavinil“ D. Fischer [3, 17, 27, 29, 30].

Prírodnými vedami sa zaoberal aj brat nášho jubilanta Jakob Buchholtz (1698—1758). Bol ihlárom v Kežmarku a ako samouk sa venoval mineralógii a bylinkárstvu. Aj on bol dobrým znalcom Tatier [30].

J. G. Buchholtz bol významným priekopníkom prírodných vied na Slovensku. Ako prvý sa venoval sústavnému výskumu jaskýň a prvenstvo mu patrí aj v pokuse o meranie výšok. Jeho prínos pre rozvoj geografie, ako aj iných prírodných vied bol veľký. Jeho prínos ako spolupracovníka M. Bela pri tvorbe jeho rozsiahleho vlastivedného diela o Uhorsku bol mimoriadne významný. M. Bel použil jeho správy najmä pri zostavovaní textu o prírode Liptova. S. Mikovíni využil jeho podklady pre vytvorenie mapy Oravy — Comitatus Arvensis — ktorá však ostala v rukopise. Historický význam G. Buchholtza sa prejavil aj v tom, že medzinárodná organizácia pre výchovu, vedu a kultúru UNESCO zahrnula 300. výročie jeho narodenia do svetových výročí na rok 1988.

LITERATÚRA

1. BRTÁŇ, R.: Prvý propagátor jaskýň na Slovensku I. Krásy Slov., 34, 1957. — 2. BRTÁŇ, R.: Prvý propagátor jaskýň na Slovensku II. Krásy Slov., 35, 1958. — 3. DUKA-ZÓLYOMI, N.: Academia Leopoldina a jej vplyv na vývoj medicíny a prírodných vied na Slovensku do konca 18. storočia. Z dejín vied a techniky na Slovensku, 7, 1974. — 4. HOUDEK, I.: Tri výstupy na Slavkovský štít. Krásy Slov., 12, 1933. — 5. HOUDEK, I.: Vychádzka k Zelenému plesu r. 1724. Krásy Slov., 21, 1942—43. — 6. HOUDEK, I.: Z minulosti slovenských jaskýň. Príroda a Spoloč., 3, 1954. — 7. HOUDEK, I.: Denník Juraja Buchholtza ml. Krásy Slov., 34, 1957. — 8. HOUDEK, I. — BOHUŠ, I.: Osudy Tatier. Bratislava 1976. — 9. JAMNICKÝ, J.: Slovenský jaskyniar z prvej polovice XVIII. storočia. Geogr. Čas., 8, 1956. — 10. JANZA, L.: Ako vzniklo pomenovanie Dračia jaskyňa. Slov. kras, 1, 1958.
11. KORBAY, F.: Z dejín jaskyniarstva na Slovensku. Zemepisný zborník SAV, 4, 1952. — 12. KOSÁRY, D.: Bevezetés a magyar történelem forrásai és irodalmába. Köt. 2. [1711—1825]. Budapest 1954. — 13. LUKNIŠ, M.: K vývinu geografického poznávania Slovenska. Geogr. Čas., 35, 1983. — 14. MELZER, J.: Biographien berühmter Zipser. Kaschau 1832. — 15. MIŠIANIK, J.: Životopis Juraja Buchholtza. Litteraria historica slovac, 1—2, 1946—47. — 16. OBERUČ, J.: Črty zo života a diela Mateja Bela. Doplňky k práci „Matej Bel, pietista na Slovensku v XVIII. storočí“. Bratislava 1940. — 17. POSEWITZ, T.: A Tátra régi kutatói. A Magyar kárpátegységlet évkönyve, 40, 1913. — 18. PRIKRYL, L. V.: Liptov na starých mapách. Liptov, 2, 1972. — 19. PRI-

KRYL, E. V.: Vývoj mapového zobrazovania Slovenska. Bratislava 1977. — 20. PRIKRYL, E. V.: Príspevok k vývoju speleológie na Slovensku. (Slovenské jaskyne na mapách). Z dejín vied a techniky na Slovensku, 8, 1977.

21. PRIKRYL, E. V.: Spolupracovníci Mateja Bela v oblasti geografie. Geogr. Čas., 36, 1984. — 22. PRIKRYL, E. V.: Jaskyne „drakov“ na Slovensku. Slov. kras, 23, 1985. — 23. PRIKRYL, E. V.: Dejiny speleológie na Slovensku. Bratislava 1985. — 24. PURGINA, J.: Samuel Mikovíni 1700—1750. Život a dielo. Bratislava 1958. — 25. RADWAŇSKA-PARYSKA, Z. — PARYSKI, W. H.: Encyklopedia tatrzańska. Warszawa 1973. — 26. RÜSEL, H.: Listy Mateja Bela v Nemecku. Slov. literatúra, 4, 1957. — 27. SZAFLARSKI, J.: Poznanie Tatr. Szkice z rozwoju wiedzy o Tatrach do połowy XIX wieku. Warszawa 1972. — 28. TIBENSKÝ, J.: Dejiny vedy a techniky na Slovensku, Martin 1979. — 29. TIBENSKÝ, J.: Veľká ozdoba Uhorska. Dielo, život a doba Mateja Bela, Bratislava 1984. — 30. TIBENSKÝ, J. — HROCHOVÁ, M. — MAUREROVÁ, M.: Biobibliografia prírodných, lekárskejších a technických vied na Slovensku do roku 1850. Martin 1976.

31. TIBENSKÝ, J. a kol.: Priekopníci vedy a techniky na Slovensku. Zv. 1. Bratislava 1986.

Любомир Вилиам Прикрыл

К ТРЕХСОТЛЕТИЮ СО ДНЯ РОЖДЕНИЯ Й. Г. БУХГОЛЬЦА

Подтатранский естествоиспытатель Йоганн Георг Бухгольц (1688—1737), родившийся как раз 300 лет тому назад, был выдающимся сотрудником Матея Бела (1684—1749) при создании его крупного краеведческого произведения о Венгрии. После учебы в немецких университетах в 1714 г. он был назначен на должность ректора евангелической латынской артикулярной школы в селе Палудза и с 1723 г. он занимал должность ректора евангелического лицея в г. Кежмарке. Он изучал природу Липтова, Оравы и Спиша. Он посвятил себя, главным образом, подробному изучению и исследованию деменовских пещер. Изучал, однако, также пещеры в Янской долине, вблизи села Галиговце, в Белянских Татрах и даже в Гемере — Силицкую пещеру и пещеру вблизи села Ангтелек. Он был первым научным спелеологом у нас. Большого значения достигли его исследования Татр. Он впервые в Венгрии делал опыты с измерением высот. Им опубликовано много научных статей преимущественно географического характера. Кроме спелеологии он занимался также метеорологией, землетрясениями, зоологией, фармакологией и даже медициной. Им подготовлены основные материалы, главным образом о природе Липтова и Оравы, но также и о словацких пещерах — для М. Бела. В 1723 г. издана его карта Деменовской ледяной пещеры. Приходящаяся на этот год годовщина Й. Г. Бухгольца включена Организацией объединенных наций по вопросам образования, науки и культуры ЮНЕСКО в список всемирно отмечающихся годовщин в 1988 г.

Перевод: Л. Правдова

Lubomír Viliam Prikryl

TO THE 300th ANNIVERSARY OF J. G. BUCHHOLTZ'S BIRTH

The sub-Tatran natural scientist Johann Georg Buchholtz (1688—1737), who was born just 300 years ago, was a distinguished associate of Matej Bel (1684—1749) in creating his extensive locally historico-geological work about the Old Hungary.

After the studies at German universities he was appointed rector of the Evangelical Latin Articular School at Paludza in 1714 and since 1723 he was rector of the Evangelical Lyceum at Kežmarok. He explored the nature of the Liptov, Orava, and Spiš lands. He devoted himself especially to a detailed study and exploration of the Demänová caves. He explored, however, also the cave in the Valley of Liptovský Ján further near Haligovce, in the Belianske Tatry Mts. and even in the Gemer and, namely the Silica cave and also that near Aggtelek. He was the first scientific speleologist in this country. His explorations in the Tatra Mountains were of great significance, too. As the first in the Old Hungary he made attempts with measuring altitudes. He published many scientific studies especially of geographical character. Beside speleology he was engaged, however, also in meteorology, earthquakes, zoology, pharmacology, and even medicine. He elaborated basal material for M. Bel, especially those concerning the nature of the Liptov and Orava lands, but also the caves in Slovakia. His map of the Demänová Ice Cave was published in 1723. The J. G. Buchholtz's anniversary in this year has been included into the world's anniversaries in 1988 by the Organization of United Nations for Education, Science and Culture — UNESCO.

Translated by A. Krajčír